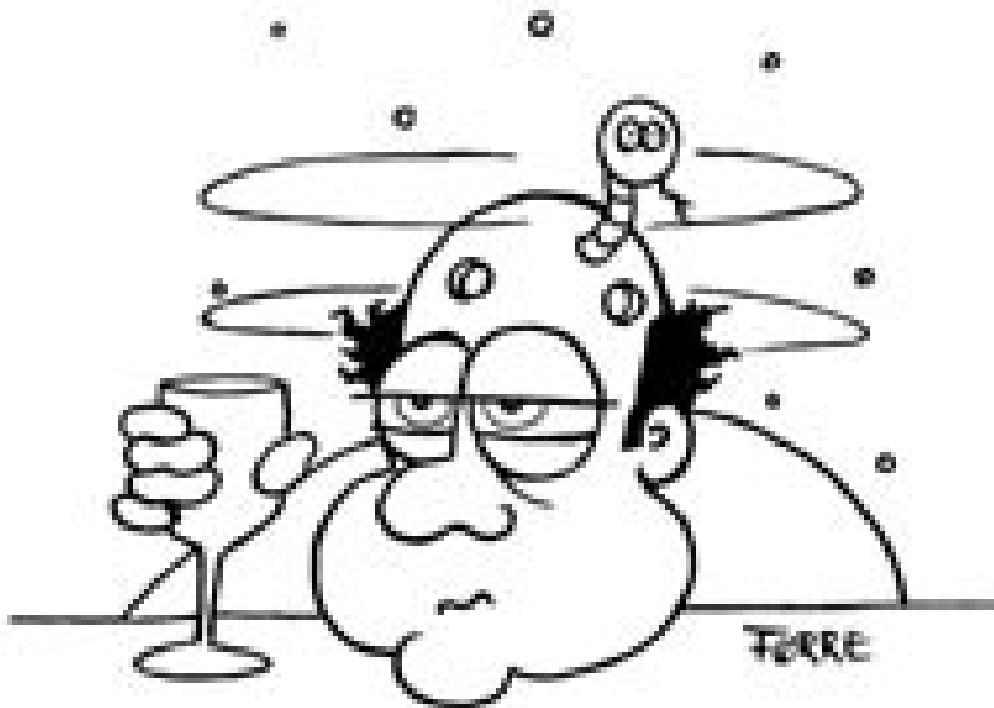

Hangover eller veisalgi?

SPRÅKSPALTEN

ERLEND HEM

Oslo

I en artikkel i *Annals of Internal Medicine* nylig ble det hevdet at uttrykket *alcohol hangover* er synonymt med *veisalgia* (1). *Veisalgia* skulle være dannet av det norske ordet *kveis*, og det greske *algia* (= smerte). *Veisalgia* var for meg et helt ukjent begrep, og noe overrasket over at det norske språk har bidratt på dette betydningsfulle området, gikk jeg til bokhyllen. Ordbøkene angir at *kveis* egentlig er et ord for orm, og brukes om småmark eller liten orm som av og til sees utenpå innvollene eller i muskulaturen hos fisk (2). Men *kveis* har også, ganske riktig, en annen betydning: ettervirkninger etter en rus, ”tømmermenn”, fyllesyke, delirium (3). Nå er det en viss forskjell på milde ettervirkninger etter en rus og delirium, men slik står det. At dette dessuten er noe typisk norsk, beskrev Camilla Collett i *Amtmandens døttre* (1854), der det het at husvarmen er norsk ”likesom spedalskheten og ølkveisen” (4).

Kveis er visstnok et nordisk ord og hører sammen med det islandske *kveisa* "mavepine" og engelsk *queasy* "kvalm" (5). *Kveis* oversettes også med "sickness, nausea" (6). Fra *kveis* er veien kort til *kveise*, "blemme, kopper", eller *kvise*, også kalt akne, filipens eller finne, slik det gjerne er med kjære barn. Her er vi nemlig tilbake til ormen igjen. Komedon eller hudorm betegner det mørkfargede sekret i talgkjertelmunningen som er karakteristisk ved *acne vulgaris* (7). Det "sorte sekret ansaaes for ormens hoved" (5).

Ormen forklarer også sammenhengen mellom magepine og tømmermenn. Begge disse plagene ble i eldre tid tilskrevet orm, henholdsvis i magen og hodet. I det hele tatt mente folketroen at en rekke sykdommer skyldtes orm. Orm var et fellesbegrep på alle slags krypende vesener, innbefattet padde og frosk, og en alminnelig utbredt oppfatning var at ormer kunne krype inn i munnen og ned i magen på sovende mennesker (8). Det gjaldt derfor selvsagt å ha sine remedier mot dette. En rekke plantenavn begynner da også på orm-, de fleste har visstnok fått sitt navn fordi de ble brukt som ormdrivende midler, f.eks. ormegras. Særlig er bregnene fra eldgammel tid kjent som legemiddel mot orm og anbefales i gammeldanske legebøker til dette formål (5).

En annen gammel betegnelse på orm i hjernen er dreiesyke. Sykdommen, som kan ramme husdyr og fisk, har sitt navn etter de merkelige bevegelsene dyr med sykdommen fikk, de "gaar i kreds eller dreier sig rundt om ett ben" (5), fordi sykdommen angriper likevektsorganet. I moderne termer dreier det seg om flere typer infeksjoner, blant annet listeriose, mest utsatt er sau og geit (2). Dersom man spøkefullt mente at et menneske hadde dreiesyke, var vedkommende narraktig eller forgapt, "einen Wurm im Kopfe haben". Vi finner samme tankegang også i et annet ord, på engelsk betyr *maggot* både mark, larve og innfall, lune, f.eks. "that's just a maggot of his" = det er noen griller han har. Vi ser at *kveis* har historiske forgreninger til en rekke organer som mage, hjerne og hud.

Artikkelforfatterne i *Annals of Internal Medicine* hevder at det har vært knyttet liten forskningsinteresse til *hangover* eller *veisalgia*, til tross for store økonomiske konsekvenser for samfunnet i form av tapte arbeidsdager. Uttrykket *hangover* blir i medisinsk sammenheng oftest benyttet i forbindelse med virkning av et legemiddel, og ikke alkohol. *Hangover* er ikke oppslagsord i norske ordbøker, på norsk brukes fyllesyke eller bakrus. Både fyllesyke og bakrus dekker hele spekteret av "mildere" symptomer, mens *hangover* også skal gjelde alkoholdelirium (9) på samme måte som *kveis*. Tømmermenn, kuppelhode og katzenjammer omfatter muligens bare hodepinen (10). Ordbøkene sonderer imidlertid ikke skarpt mellom disse uttrykkene.

Jeg syntes det var påfallende at *veisalgia* ikke var nevnt i noen av de medisinske ordbøkene jeg søkte. Heller ikke i de elektroniske databasene fant jeg ordet. Til slutt var det ingen annen utvei enn å spørre artikkelforfatterne om hvor de hadde *veisalgia* fra. Svar: De hadde funnet på det selv, fordi de mente at *hangover* trengte en "scientific term" (Michael Shlipak, personlig meddelelse). Det er selvfølgelig morsomt at norsk kan bidra til internasjonal terminologi, men om ordet er liv laga, får tiden vise. I tilfelle vil norsk skrivemåte være *veisalgi*.

LITTERATUR

1. Wiese JG, Shlipak MG, Browner WS. The alcohol hangover. *Ann Intern Med* 2000; 132: 897 – 902.

2. Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1995.
3. Knudsen T, Sommerfelt A, Noreng H, Bødtker KE, red. Norsk riksmålsordbok. 2. utg. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1995.
4. Collett C. Amtmannens døtre. Oslo: Gyldendal, 1995: 14.
5. Falk H, Torp A. Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog. Faksimileutg. av originalutg. Kristiania: Aschehoug, 1903 – 06 i 2 bd. Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat, 1991: 430, 576 – 7.
6. Webster N, McKechnie JL, red. Webster's new twentieth century dictionary of the English language, unabridged: based upon the broad foundations laid down by Noah Webster. 2. utg. New York: Simon and Schuster, 1983: 1477.
7. Holm-Nielsen N, red. Klinisk ordbog. 14. utg. København: Munksgaard, 1991: 161.
8. Holck P. Norsk folkemedisin: kloke koner, urtekurer og magi. Oslo: Cappelen, 1996: 114.
9. Karpman B. The hangover: a critical study in the psychodynamics of alcoholism. Springfield, IL: Charles C. Thomas, 1957: viii-ix.
10. Guttu T, red. Aschehoug og Gyldendals store norske ordbok. Oslo: Kunnskapsforlaget, 1991.

Publisert: 10. september 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 9. juli 2026.